

Konsultimet kombëtare me intelektualët

Novi Sad, Serbi
25 shtator 2009.

Konsultimet kombëtare me intelektualët i ka organizuar Shoqata e Pavarur e Gazetarëve të Vojvodinës (NDNV, Serbi). Kanë marrë pjesë 35 individ, profesorë universiteti, bashkëpunëtorë shkencor, nga institutet dhe muzetë, avokatë, përfaqësues të OJQ dhe të mediave. Ligjërues kanë qenë Bogdan Ivanisheviq nga Qendra Ndërkombëtare për të Drejtën në Tranzicion dhe Dragan Popoviq nga Fondi për të Drejtën Humanitare (Serbi). Dinko Gruhonjiq (NDNV), e ka moderuar tubimin. Radio Novi Sad, TV Pink, NDNV, TV Vojvodina dh TV Apolo kanë raportuar nga tubimi.

Propozimet, mendimet, rekomandimet e pjesëmarrësve

Organet shtetërore të Serbisë kanë bërë pak në zbulimin e kryesve të krimeve të luftës nga radhët e policisë dhe ushtrisë dhe në konfirmimin e rolit të kishës, shkollave, institucioneve akademike e shkencore.

Ne kemi organet shtetërore që kanë qenë të shtrënguar, falë aksioneve të Fondit (për të Drejtën Humanitare) para se gjithash dhe falë mediave të bëjnë diçka, por shumë pak ato organe shtetërore kanë bërë që të zbulohen krimet që rrjedhin nga policia, nga ushtria, që të zbulohen kriminelët të cilët rrjedhin nga kisha, që të zbulohet çfarë ka qenë roli i shkollës (...) çfarë ka qenë roli i institucioneve më të larta akademike e shkencore. (Slobodan Beljanski, avokat nga Novi Sadi, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Kisha ortodokse serbe (SPC) nuk do të mundësojë qasje në dokumentet e veta as që do ta mbështes formimin e REKOM-it.

Dikush nga kisha do të duhej të ishte në REKOM ose në trupat e tij, saktë nga kishat (...) në botë kjo ka fituar autoritet (...) Kjo tek ne do të shkojë shumë vështirë (...) gati nuk do të ec, (...) A do të mundësojë dhe si kisha, apo saktësisht kishat, qasjen dokumenteve? (...) kjo nuk do të shkojë lehtë. (...) dhe vërejtja e tretë, (...) Filaret, vlladika i tashëm i Milishevës, me armë në dorë në tank, dokumentet janë aty, kurse kisha nuk e ka proceduar atë rast edhe pse, sipas të drejtës kanunore, ka qenë e obligueshme ta procedoj (...) ta zhbëjë (Mirko Gjorgjeviq, publicistë, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Çfarë kishe, ata nuk do të duan të bisedojnë për këtë (...) s'kemi shans që Kroacia, Serbia, nuk di Mali i Zi, ta pranojnë me entuziazëm formimin e REKOM-it. Çfarë kishe,

ata nuk do të duan ta lexojnë këtë, nuk di çfarë kundër-memorandume. (Mirko Gjorgjeviq, publicistë, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Rrethanë e vështirësuar është se Serbia nuk ka marrëdhënie të mira me fqinjët. Pa mbështetje të fuqishme ndërkombëtare do të jetë vështirë të formohet REKOM.

Bashkëpunimi i Serbisë me fqinjët e ri (...) nuk është i mirë (...) aty nuk ka dialog dhe aty në realitet nuk ka përparim rajonal (...) Kjo është një nga gjërat të cilën duhet llogaritur si rrethanë rënduese të supozuar (...) Në një situatë të tillë. (...) një iniciativë e këtillë (...) vështirë do të kalojë pa mbështetje të fuqishme ndërkombëtare. (Milan Simurdiq, ish diplomat nga Novi Sadi, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM lypset ta fitojë statusin e palës në procedimet e krimeve të luftës dhe të ketë autorizime ta iniciojë procedurën.

Ne tani kemi procese që neve na ofrohen (...) kundër disa krimeve të luftës, relativisht të imtë (...) por përse ai komision me njohuritë e veta (...) e nuk është përjashtim se ai do të kishte qasje më të madhe se sa vet organet e shtetit (...) të mos inkuadrohet në punën e një procedimi të tillë publik? Përse ai nuk do të ishte palë e interesuar? (...) Përse ai nuk do të ishte aktivisht i legjitimuar për të iniciuar procesin, përse të mos e marrë statusin e palës? (Dragana Qoriq, Fakulteti Juridik në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nevojitet të hulumtohet roli i mediave, sepse të akuzuarit për krime të luftës mbrohen ashtu që thonë se kanë shkuar në luftë të nxitur me raportet e mediave mbi pësimin e serbëve.

„Por unë këtë e kam dëgjuar, parë në gazeta, pastaj” (...) „e rroka armën dhe u nisa në atë qytet” (...) Për momentin ka disa raste të tilla ku të akuzuarit gjatë procesit (...) thjeshtë e kanë paraqitur këtë element si konkret. Ata kanë theksuar se diçka që kanë parë e dëgjuar në momentin e dhënë, ka qenë shkak për veprimet e tyre konkrete (...) Thënë më konkretisht (...)në Vukovar, atë që e ka publikuar i pari Rojters, e pastaj RTS, më pas “Gazeta e Vukovarit (...) ajo është informatë mbi atë se (...) 43 bebe serbe janë vrarë nga ana e kroatëve (Branislava Kostiq, Fakulteti i Shkencave Teknike në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM duhet të përcaktojë grupet e objektivit të cilave u drejtohet dhe në harmoni me këtë ta adaptojë të folurit: duhet të jetë në harmoni me vlerat e atyre grupeve, të jetë i njohur (si për njerëzit të cilëve u adresohet që mesazhet e dërguara të mos i kuptojnë si diç që u imponohet nga jashtë).

Kush është grupi i objektivit? Të them, ja vetëm dy grupe objektivi(...) Njëra janë viktimat e këtij konflikti (...)në atë rast mund të flasim për një funksion psikoterapi, domethënë që viktimave t'u jepet mundësia që vetë të tregojnë vuajtjet e veta apo tua prezantojnë

tjerëve (...) Nëse grupi objektiv cilit i adresohet komisioni është ai mjedis shoqëror nga i cili rrjedhin kryesit, atëherë është (...) shumë e rëndësishme për efikasitetin e ardhshëm të rezultateve të punës së këtij komisioni që (...) leksiku (...) i teksteve që i sqarojnë qëllimet dhe leksiku i teksteve të përfunduara, duhet të mbështetet mbi vlera që janë konstitutive për vetëdijen e atij grupi objektiv. (Pavle Rak, publicistë, Slloveni, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Anëtarë të REKOM-it duhet të behën edhe përfaqësuesit e institucioneve që kanë përgjegjësi për konflikte, sikurse janë kishat, akademitë e shkencave e tjera. Ato institucione nuk kanë në qëndrimet e veta të vlerave asgjë që radikale është kundërthënëse me objektivat e REKOM-it (jeta e qetë me tjerët, pendimi, falja), dhe se detyra e tyre do të ishte ta vërtetojnë përse i kanë shkelur vlerat e veta.

Unë jam shumë i interesuar që diç e tillë të bëhet; që në punën e komisionit duhet inkuadruar përfaqësuesit e të gjitha kishave apo të disa institucioneve tjera që janë mjaftë përgjegjëse për këto konflikte, bie fjala, Akademia e Shkencave (...) mendoj se duhet insistuar në këtë që të gjinden njerëzit në gjendje që, duke u angazhuar për vlerat e grupit të vet, megjithatë në një komision të tillë të kontribuojnë që në fund rezultati të jetë i pranueshëm edhe nga aspekti i vlerave universale. (Pavle Rak, publicistë, Slloveni, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM duhet të merret me grumbullimin e të dhënave dhe të dokumentacionit e jo me interpretimin e fakteve.

Unë s'kam kurrfarë dileme kur është fjala për atë nëse është e nevojshme të formohet një komision i tillë apo jo, por mendoj se komisioni lypset të grumbullojë të dhënat, e me (...) interpretimin të merret dikush tjetër. (Pavel Domonji, Këshilli i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut në Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Propozoj që ne të fokusohemi në ngjarjet dhe në atë dokumentacion, dhe të mos i shtrojmë vetvetes (...) qëllime shumë të mëdha, sepse thjeshtë do të biem në ndonjë kurth që ne ato qëllime të mos mund t'i përmbushim. (Hajrija Mujović Zorniq, Instituti i Shkencave Shoqërore, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Një komision (...) nuk mund të ekipohet ashtu mirë të punojë dhe hulumtojë e të bëjë edhe interpretimin (...) atë kontekst të interpretimit, fakti i të gjeturve thjeshtë nuk po më përputhet në konceptin e tij disi (...) trup hulumtues, si perceptojmë se duam të jetë ai komision, (...) nuk duhet të merret me kurrfarë interpretimi. (Dragana Qorij, Fakulteti Juridik në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Vërtetimi dhe interpretimi i fakteve janë të pandashme.

Vërtetimi dhe interpretimi i fakteve (...) sado që parimisht jemi (...) të prirë t'i dallojmë ato dy procedime, duhet të kemi ndërmend edhe faktin se ato janë të pandashme. (...) Dhe atë (...) çka do të propozojmë ne të jenë kompetenca (...) të atij komisioni nuk mund të eliminohet interpretimi dhe për ato gjyqe të vlerave duhet të jemi të vetëdijshëm (...) Duhet të jemi të vetëdijshëm se nuk ka vetëm gjyqe faktike që ekskluzivisht kanë faktikisht të dëshmuar dhe në atë kuptim përp iqemi të bëhen në këtë komision dëshmues pa kurrfarë elemente vlerash (Jasminka Hasanbegović, Fakulteti Juridik në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Midis serbëve bisedat mbi viktimat serbe më nuk shkakton pasione, prandaj edhe nxitja e bashkë ndjenjës ndaj viktimave nga bashkësitë tjera etnike do të jetë e rëndë..

Ideologjitë me kalimin e kohës eshtërohen, sidomos atëherë kur bëhen shtetërore, ideologji para- shtetërore. Atëherë kur ideologjitë eshtërohen ndodh edhe një fenomen kulturor (...) opinionin pak a shumë bëhet i pa interesuar për përmbajtjet e asaj ideologjie (...) Kur tash e inicioni bisedën midis serbëve mbi viktimat, kjo më nuk nxit kurrfarë pasioni, njëherë bile më është thënë „po kjo është e bezdisshme” (...) Edhe më vështirë në këtë kuptim do të jetë rikujtimi i faktit se pjesëtarët e bashkësisë tonë etnike kanë bërë krime mbi pjesëtarët e bashkësive tjera etnike. (Gjokica Jovanović, Fakulteti Filozofik në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Derisa në kriminelët dhe viktimat tona shikohen ndryshe nga ato tjerat, REKOM nuk do të ketë rezultate.

Në kriminelët shikohet me dy kute, kriminelët në radhët tona dhe (...) në viktimat në radhët tona dhe këtu pikë për pikë njësojë sillen në të gjitha mjediset dhe derisa kjo është kështu e ka vështirë që një komision i tillë të arrijë rezultate të caktuara. (Vladislav Radaković, politolog, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Asnjë kërkim- falje zyrtare nuk ka qenë e sinqertë.

Nuk ka pasur kërkim falje të sinqerta, edhe pse presidenti ynë ka kërkuar falje për ato krime, pro askush nuk i ka përjetuar ato kërkim falje si të sinqerta (...) Presidentët tjerë këtë as që e kanë menduar. (Vladislav Radaković, politolog, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Në shumicën e vendeve rezultatet e ballafaqimit me të kaluarën janë të vogla. Në Serbi nuk është e mundur sikur që nuk ka qenë e mundur në Spanjë dhe Austri. Gjermaniabënë përjashtim.

Rezultatet e ballafaqimit me të kaluarën në tërësi janë të vogla në shumicën vendeve (...) në shkallë shoqërore (...) Gjermania bënë përjashtim dhe nuk është shembull karakteristik (...) në Spanjë, pas rënies së Frankos (...) faktikisht është arritur një

konsensus shoqëror, ka rënë Franko, është kthyer demokracia, por nuk hyhet në atë çfarë ka ndodhur gjatë kohës së Frankos (...) Ndryshe, gjithë kohën derisa pezeta ka qenë valutë zyrtare në Spanjë, domethënë deri në fund të shekullit 20, kanë ekzistuar pezetat me figurën e Frankos (...) E të mos flasim për shembullin e Austrisë (...) shembull më eklatant është se Kurt Valdhajm ka mundur të bëhet Sekretar i Përgjithshëm i Kombeve të Bashkuara si dikush që ka marrë pjesë në krimin e luftës (...) të bëhet kryetar i Austrisë. (Slobodan Marković, Fakulteti i Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Në planin akademik unë jam optimist, besoj (...) se po hapet (...) diskutimi akademik mbi këtë temë (ballafaqimi me të kaluarën). Mirëpo (...) pa pjesëmarrjen e shumicës së vlefshme (...) në Serbi që të bëjmë çfarë do qoftë, kjo absolutisht nuk është e mundshme dhe pikërisht për shkakun se kjo nuk ka qenë e mundshme as në Spanjë, as në Austri. (Slobodan Marković, Fakulteti i Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Të gjitha shtetet janë të interesuara që të mos zbulohet përgjegjësia e tyre. Nuk do t'i japin dokumentet e pa këtë REKOM mund të jap vetëm vlerësimin e përgjithshëm.

Ne mund t'i formojmë pesëdhjetë komisione, nëse nuk na jepen dokumentet ne mund të japim vetëm ndonjë vlerësim të përgjithshëm (...) Në kohën e fundit jam edhe anëtar i këtij komisioni (...) për vërtetimin e rrethanave të pushkatimit të gjeneralit Mihajloviq (...) Madje edhe sikur të ekzistojë gatishmëria e shtetit, e këtu ekziston pasi që është formuar komisioni që diç e tillë të gjendet, edhe më tutje nuk jam i bindur 100 për qind se komisioni i ka marrë të gjitha dokumentet për kontrollim (...) Ne këtu po flasim për diçka që ka ndodhur para (...) 65 vitesh, ku (...) askush relevant politikisht për momentin nuk është gjallë (...) Këtu (Iniciativa për REKOM) po flasim për diçka që ka ndodhur para 10 vitesh, para 15 vitesh, ku gati të gjithë aktorët janë të gjallë dhe ku gati të gjithë janë të interesuar (...) që kjo në njëfarë mënyre të mos zbulohet. (Slobodan Marković, Fakulteti i Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM mund të kontribuojë në ripërtëritjen e mirëbesimit midis bashkësive të cilat kanë qenë të kyçura në luftë.

Ekziston një kontekst ku duhet vendosur këtë ide mbi formimin e komisionit për vërtetimin e fakteve mbi krimet që janë kryer (...) Në qoftë se ai vërtetë formohet, mund të kontribuojë në krijimin e marrëdhënieve të reja në mbarë rajonin, e kjo do të thotë edhe përtëritjen e mirëbesimit të ndërsjellë midis të gjitha bashkësive etnike ndërmjet të cilave kanë ekzistuar konfliktet. (Vladimir Paviqeviq, doktorant i Fakultetit të Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nevojitet që sa më shpejtë të fillohet me trysinë mbi elitat politike në të gjitha shtetet në rajon. Bashkësitë akademike mund të ndihmojnë.

Ndoshta nuk duhet të pritët 1 dhjetori apo 10 dhjetori i vitit 2010, që të nis të ushtrohet trysna e butë në arenën politike (...) Edhe mendimi im është që krahas sektorit joqeveritar, bashkësitë akademike paralel duhet të zhvillojnë konsultime edhe me aktorët relevant politik në të gjitha këto shtete në mënyrë që, (...) për atë 10 dhjetor të sigurohet mbështetja e numrit të caktuar të formacioneve politike. (Vlladimir Paviqeviq, doktorant i Fakultetit të Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Mendoj se në këtë fazë ia keni dalë relativisht mirë t'i loboni përfaqësuesit relevant që do të ishin të interesuar që komisioni të paraqitet si një lloji i zërit të tyre. E ndoshta tash do të duhej, nëse deri më tash nuk keni pasur kontakte të tilla me shtetin, parlamentin, qeverinë (...) të vazhdoni një lloj të lobingut të mëtutjeshëm në këtë kuptim. (Dragana Qoriq, Fakulteti Juridik në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM duhet ta ketë parasysh se në vetëdijen e njerëzve, rrënimi i ish RSFJ dhe krimet e kryera paraqesin vazhdimin e Luftës së II Botërore.

Këto krime janë të pandashme nga ato që janë bërë gjatë Luftës së II Botërore ose pas Luftës së II Botërore (...) Urrejtja, dëshira për hakmarrje, madje edhe bindja se (...) krimi i luftës mund të mos dënohet, e gjithë kjo është pasojë e asaj periudhe dhe e atyre krimeve. (Balint Ishtvan, publicist, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nuk do të thotë se ky komision duhet të hetojë (...) krimet e luftës në Luftën e II Botërore, kjo nuk është puna e tij, por unë personalisht, si sociolog, kam argumente shumë të vlefshme të pohoj se (...) konflikti në territorin e ish RSFJ, shkatërrimi i saj është vazhdim (...) i Luftës së II Botërore. Nëse hiq tjetër, të paktën në mentalitetin dhe në vetëdijen e njerëzve. (Lazar Zholt, Fakulteti Filozofik në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Qëllimi i REKOM-it duhet të jetë evitimi i krimeve në të ardhmen.

Është i qartë fakti se (...) kurrë nuk do të arrijmë që secili (...) krim të dënohet, (...) Por kjo as që është e qenësishme, veç duhet disi të arrijmë që këto krime të mos përsëriten, as brenda 45, as brenda 200 vitesh (...) dhe ky do të ishte sukses. (...) Dhe mendoj se Koalicioni bash në këtë kuptim duhet ta ketë konceptin e vet. (Balint Ishtvan, publicist, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Pritjet duhet harmonizuar me gjendjen reale, kushtet shoqërore dhe rrethanat ndërkombëtare.

Nëse dikush është i vetëdijshëm për kufizimet e ndonjë aksioni shoqëror, kjo nuk do të thotë se nga ai aksion duhet hequr dorë, përkundrazi, kjo vetëm nënkupton se thjeshtë ia përshtat pritjet asaj që është gjendje reale, asaj që janë kushte shoqërore, asaj që janë

rrethana ndërkombëtare. (Slobodan Marković, Fakulteti i Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Në qoftë se Koalicioni për REKOM nuk mund ta përvetësojë asnjë peshkop dhe teolog, kjo qenësisht e kufizon veprimin e tij.

Nëse ju tash, ato elemente liberale që ekzistojnë kudo në shoqëri, (...) nuk mund t'i tërhiqni në këtë koalicion, nëse nuk mund të gjejnë asnjë peshkop (vlladik) apo ndonjë teolog të shquar që të përfshihet këtu, atëherë kjo qenësisht e kufizon mundësinë e veprimit shoqëror. (...) Ju i lexoni hulumtimet e agjencisë "Strategic marketing" dhe shihni se pesë për qind të qytetarëve (...) e mbështet fuqimisht aksionin e sektorit joqeveritar. (Slobodan Marković, Fakulteti i Shkencave Politike në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nuk është vështirë të mblidhen një milion nënshkrime, por për t'u ndryshuar opinionin publik kjo nuk mjafton. Sa më shpejtë duhet nisur fushatën.

Sado që na duket se një milion nënshkrime është një shifër e rëndësishme, unë mendoj se një milion nënshkrime për një ide të këtillë edhe nuk do të jetë aq vështirë (...) Mirëpo, sa është kjo e rëndësishme? Shikoni, këto janë një milion nënshkrime në mbarë rajonin, sa do të jetë kjo e rëndësishme për ndryshimin e qëndrimit brenda opinionit publik. (...) Me këtë punë duhet nisur më herët (...) domethënë pak më me guxim në opinion pavarësisht faktit që pjesa më e madhe në opinionin e përgjithshëm publik me siguri për momentin bash nuk anon nga kjo ide. (Jasminka Hasanbegović, Fakulteti Juridik në Beograd, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nevojitet të sinkronizohen sjelljet e të gjithë aktorëve në përgatitjet për formimin e komisionit dhe të respektohen specifikat e shteteve.

Rajonalizmi që është menduar, kërkon një sinkronizimin jashtëzakonisht të mirë në sjelljet e atyre të cilët punojnë në përgatitjet për formimin e komisionit. Domethënë, sinkronizimi i mirë dhe harmonizimi i konkluzioneve me ndoshta respektimin e specifikave në territoret e shteteve që duhet të përfshihen me këtë komision. (Zhivojin Tasiq, Muzeu Popullor në Leskovc, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

E vërteta të cilën e paraqesin viktimat mund tu shërbejë gjykatave dhe hulumtimeve shkencore, për viktimat ka funksionin psikoterapi, e duhet të shërbejë edhe spastrimit të së keqes në popull..

E vërteta e viktimës mund t'i shërbejë edhe gjykatës, mund t'u shërbejë edhe hulumtimeve shkencore, por më duket se më së shumti duhet t'i shërbejë vet viktimës (...) që ajo duhet të ketë funksionin psikoterapi. (...) Ajo e vërtetë (...) e viktimës do të duhej (...) t'i shërbejë (...) spastrimit të asaj të keqeje që gjendet në ne, që i ka lindur të gjitha këto të këqijat tjera që i kanë goditur më së shumti ata që janë bërë viktimë.. (Zhivojin Tasiq, Muzeu

Popullor në Leskovc, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM do të ndihmojë në inicimin e hetimeve mbi krimet që kanë mbetur të panjohura.

REKOM nuk do të mund të procedojë, por gjithsesi do të mund të krijojë atmosferën dhe të (...) mbledh argumente me të cilat do të kërkojë shtrirjen ndoshta të së drejtës penale, apo të drejtës tjetër luftarake në kuptimin e procedimit të mundshëm edhe të disa gjërave të cilat ndoshta deri më tash kanë mbetur jashtë sistemit juridik. (Llazar Zholt, Fakulteti Filozofik në Novi Sad, Serbi, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

REKOM duhet të merret me vërtetimin e fakteve mbi ngjarjet në kohën e konflikteve në Slloveni dhe në Maqedoni.

Me qenë se fjala është mbi luftërat që kanë nisur në Slloveni (...) por edhe Maqedonia në fund përjetoj një luftë, mendoj se duhet t'i përfshijmë të dy këto vende. Për çdo rast, problemet janë më të vogla dhe do të jetë më lehtë të bëhen hulumtimet në ato dy vendet. Dhe prandaj, atëherë do ta linim diçka të pa thënë, nëse qenësisht është e lidhur me këtë që ka ndodhur në këto zona qendrore. (Pavle Rak, publicist, Slloveni, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)

Nevojitet të sqarohet roli i bashkësisë ndërkombëtare në konflikt.

Bashkësia ndërkombëtare shumë konkretisht ka marrë pjesë në atë luftë dhe aty kanë qenë disa viktimë, dhe kjo mund të sjellë gjakun e keq dhe të sqarohen edhe ato gjëra, mendoj se nuk është e padobishme. Nga asgjë nuk duhet të ikim. (Pavle Rak, publicist, Slloveni, Konsultimet kombëtare me intelektualët, Novi Sad, Serbi, 25 shtator 2009.)